

llur regió que del Princ.: un home informat com Renat oposava val. *garbell* a «cat.» *crivell* («El Camí», 14-iv-1934).

De fet, però, l'ús del mot és general o quasi, a tot el domini lingüístic, i ben cert que a Barcelona i en el català central és el mot més conegut i d'ús més comú. En tenim testimonis de pertot, fins a l'extrem de les Illes (eiv., «*garbell*: criba», PzCabr.), i un poc a tot arreu (BDC xx, 314), encara que cap al Nord i especialment en els extrems NO. i NE. es restringeixen els límits del seu ús; també té aplicació a compartiments especials de la vida comarcal i pagesa: a Tortosa és una 'bossa de xarxa' (BDC III, 98), hi ha garbells especials en el vocabulari de la pesca (BDC xiv, 31), del suro (BDC xi, 119), de la terrisseria (BDC ix, 77; XIII, 51, 54); si avui en el Ross. s'usa *crivell* allà on els altres catalans diríem *garbell* (veg. infra), les dades citades de l'InvLC (i d'altres que encara en donaré) mostren que *garbell* no ha estat del tot estrany ni a aquest domini dialectal; altrament veg. infra (derivats i apèndixs) l'extensió de diversos concurrents.

Si *garbell* es mostra, doncs, ja amb antigues arrels entre nosaltres, del verb derivat *garbellar* (i la seva derivació) no podem dir-ne menys, i fins n'hem trobat documentació anterior, no sols els docs. ross. ja indicats, des de 1369, perquè ja és en un de Vic de 1261: «XL librs piperis, boni et pulcri, *garbelati*» (CaCandi, Misc. Hi Cat. II, 411). Surt molt sovint en prohibicions de vendre sense *garbellar* o de fer-ho amb garbells no ajustats a les prescripcions: en un ban de Barcelona, que sembla de fi del S. xiv (encara que el DBal. el recullí d'una col·lecció dels posteriors a 1378, que s'estén al segle següent): «que algun hom, de qualque condició sia no gos fer *garbellar* als dits *garbelladors*, ab altre *garbell* sinó ab aquell qui serà segellat», i entre les disposicions del Mostassaf de València, això ja apareix més d'un cop en les de 1322: «stabliren e ordenaren --- que tot *garbellador* qui no *garbellàs* bé e feelment los avers que hom li dóna a *guarbellar*, que pagàs per pena cinc sous, e si-ls cinc sous pagar no podia, que estigués cinc dies en la cadena». Veg. també les disposicions del Gremi de Garbelladors que cita el DAG. extensament i que semblen barcelonines del S. xv.

Les de la mostassaferia valenciana ens resulten majorment útils perquè es refereixen a la garbelladura de la *grana* (entenc el 'quermes'), i així acaben de confirmar el report a Espanya, i segurament a la nostra terra, que hi ha en la dada més antiga que s'havia trobat del mot en fonts europees, la que va assenyalar Du Cange en el seu lèxic original, dels Estatuts de Marsella, de 1269.

Per més que en aquesta font es prevegi també la provenença d'Itàlia i d'Occitània, l'èmfasi sembla estar (notem el «sive») en *Cathalonia* i *Hispania* (que llavors significa la part de Múrcia i Andalusia no reconquerida), i la *grana* que interessa especialment és la que anomena *grana assaonada* amb mot estrictament català (no occità, italià, castellà i ni tan sols mossàrab, vista la caiguda de -Tj- de SATIONEM, *assaonar*): «quae-

cumque *grana*, cujuscumque terrae fuerit, vel de Romania, vel de Provincia Narbonesi[o],² sive de Cathalonia vel de Hispania --- quae vendetur --- in civitate Massiliae --- debeat *garbellari* illis duabus *garbellis* ad id specialiter constitutis --- et quod intelligimus de *grana assaonada*, quae emetur pro pannis tingendis --- et taliter *garbellaberit* --- granam, quod folium et frusta, lapides et pulvis ejiciantur». I en efecte ja els docs. del mostassaf valencià insisteixen el 1322 en el garbellament de la *grana*: «null hom, de qualque condició serà no sia osat que gos mesclar ne mescle les *garbelladures*, que sera exides de la *grana* <lleg. *grana* i no pas *grava*> al *guarbellar*, ço és a saber, en la *grana* <lleg. bé> que serà *guarbellada*», «de huy a avant null hom privat ne estrany de qualque condició serà, no gos vendre ne comprar *grana* en la ciutat ne son terme, sens que no sia *guarbellada*» (DBal.). «*Garbellar*: cribare, excernere», OPou (527).

Essent tan important l'ofici del *garbellador* ja no ens crida tant l'atenció que sigui l'únic mot d'aquest grup lèxic que se'ls vagi acudir als glossadors del nostre RMA., l'arcaica font lexicogràfica del S. XIII: *garbellador* glossant l'ar. *gîrbâl* (plural *gîrbâlin*), al qual afegeix el verb transitiu *garbâla-bu*,³ registrats com a traducció del ll. *cribrum*.

El nostre mot a penes ha entrat enlloc en romànic fora del català. Quasi gens en italià: res, fora d'un toscà ant. *gberbello* 'garbell' en un receptari florentí de fi del S. xv, *garbello* «vagliatura» en unes Tarifes toscanes de 1781 (Tommaseo; Prati; com a mot insòlit, en Petrocchi) i hi ha un verb *garbellare* (solament registrat per Fanfani), del qual cita Sainéan un cas de 1428. En llengua d'oc, res (no PSW, PDPF ni Rayn., en el TdF només derivats de GARBA i CORBICULA).

Tampoc no es pot dir que hagi estat un mot verament castellà. Ni figura en els diccs. aragonesos i murcians bàsics, només el *Vocab. Panocho* (murc.) de Lemus recull *garbillo*, i jo ho he oït al NNE. d'Almeria (on distingeixen *garbillo*, l'usat per al blat, de *zaranda*, el de l'arròs, 1944); Covarrubias (1611) registrà *garbillar*⁴ i *garbillador*, però fent constar que són mots usats a València, i l'aragonès A. Oliván (S. XIX) també parla només de *garbilladores valencianos*; i s'assenyala *guerbillo* en punts del N. i Centre-O. de Navarra (Iribarren); segons el DAcEsp. [1899] «especie de criba empleada en mineria»; sembla, doncs, no haver-se usat sinó com a terme de parts de Múrcia, Almeria; i ací i allà en la zona nav.-arag.-xurra, potser arabisme directe en algun d'aquests punts però castellanització del mot català en els altres.

L'absència o raresa extrema del mot en oc., donen a entendre que tampoc en el Nord de França aquesta paraula no és més que un manlleu rebut, mediatament o immediata, del català; altrament allà és un tecnicisme, en particular usat per farmacèutics i pràcticament no ha estat res més: segons els benedictins de Sant Maure, renovadors del Du C. (1680-1730), «nostri pharmacopolae *grabeaux* vocant particulas aromatum, a ceteris, pro vilitate, separandas»; i apareix per primera vegada